

boost

Policy brief
November 2020

Behov for en mer systematisk tilnærming for å fremme mestring og trivsel hos barn i skolen

Åse Marit Hovden, Spesialrådgiver folkehelse, Viken fylkeskommune, Norge, leder arbeidspakke 8. Uptake of BOOST approach: Influencing policy and practice. – på vegne av BOOST-konsortiet

Dette notatet oppsummerer noen av de foreløpige funnene og erfaringene fra EU H2020-prosjektet BOOST, nærmere bestemt fra den formative forskningen som ble gjort i 2018. Funnene viser at sosial og emosjonell læring (SEL) bør være en viktig del av utdanningssystemet. Det er liten systematikk og sammenheng mellom formuleringer i sentrale styringsdokumenter og læreplan, og hvordan dette kommer til syne i skolenes praksis. Dette fører til at det prioriteres for lite tid, ressurser og kompetanse til å fremme sosial og emosjonell læring i skolene.

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 755175.

BOOST-prosjektet (2018–2021) er et forsknings- og innovasjonsprosjekt med støtte fra Europa-kommisjonens rammeprogram H2020. Prosjektet utvikler, gjennomfører og tester en helhetlig tilnærming for arbeid med sosial og emosjonell læring (SEL) i skolen. Tilnærmingen er rettet mot å utvikle skoleansattes kompetanse for å styrke elevenes sosiale og emosjonelle kompetanse. I tillegg er organisasjonsutvikling i skolen en viktig del av tilnærmingen for å lykkes i arbeidet. Det overordnede målet er å fremme SEL-kompetanse, og dermed bidra til økt trivsel og god mental helse hos skolebarn.

Skoleansatte skal prøve ut BOOST-tilnærmingen i vanlige skolemiljøer i tre de tre europeiske landene Spania, Polen og Norge.

Sosial og emosjonell læring (SEL) omhandler fem kjerneferdigheter: empati, samarbeid, selvhevdelse, selvkontroll og ansvarlighet.

Innledning

Psykisk velvære er avgjørende for god helse og trivsel hos barn og unge. Dersom den psykiske helsen ikke fremmes tidlig, kan belastningene på individer og samfunn bli store. Sosiale og emosjonelle ferdigheter er viktige i arbeidet med mental helse og trivsel og mange skoler bruker programmer for sosial og emosjonell læring. Funn fra BOOST-prosjektets formative studie viser at det kan være effektivt i arbeidet med barns trivsel og faglige prestasjoner.

Det ser ut til at mange skolebaserte programmer for sosial og emosjonell læring har vist seg å være effektive i arbeidet med barns trivsel og faglige prestasjoner.

Likevel er det oppdaget flere svakheter i bruken av disse programmene. Svakheterne kan påvirke bærekraften og den langsiktige effekten av programmene. En svakhet er at programmene er tidkrevende og går på bekostning av tiden til faglig undervisning. I tillegg gjennomføres de ofte av eksperter utenfra. Det betyr at de ikke er integrert i den generelle undervisningen eller på alle nivåer i skoleorganisasjonen. Derfor er det viktig å gripe fatt i disse manglene og skape solide måter å arbeide på som gir varig effekt hos elevene.

Relevansen av SEL i forbindelse med målene for bærekraftig utvikling og EU-politikken

Siden SEL-ferdigheter påvirker mental helse og trivsel samt faglige prestasjoner, er de viktige for oppnåelsen av mange av målene for bærekraftig utvikling. SEL-ferdigheter kan bidra direkte til at mennesker bygger motstandskraft og dermed redusere den økende byrden av psykiske problemer (bærekraftsmål 3), samt bidra til et inkluderende læringsmiljø (bærekraftsmål 4). Dette bidraget hjelper i sin tur ungdom i utdanning og arbeid (bærekraftsmål 8), som videre er med på å gi samfunn sosial og økonomisk velstand (bærekraftsmål 10). Med andre ord er god mental helse og trivsel avgjørende for bærekraftig utvikling og 2030-agendaen.

Menneskers velvære og trivsel er også en av hovedbestemmelsene i EUs traktater og inngår i EUs pakt om grunnleggende rettigheter. I tillegg er EUs innlemming av OECDs rammeverk for «economy of wellbeing» i 2019 en anerkjennelse av den viktige sammenhengen mellom trivsel og velstand i et land.

Det har videre ført til at EU har anerkjent personlig-, sosial- og læringskompetanse (LifEComp) som én av åtte anbefalte nøkkelkompetanser for livslang læring (2018). I tillegg til læringsstrategier omfatter LifEComp også andre læringsmål som evne til selvrefleksjon, konstruktivt samarbeid med andre og bygge motstandskraft. Det betyr blant annet at elevene skal lære å håndtere usikkerhet og kompleksitet, bidra til egen trivsel, opprettholde god fysisk og psykisk helse og bli i stand til å leve et liv de mestrer. (Europarådet, 2018).

Dette rammeverket og disse kompetansemålene viser hvor viktig arbeidet med SEL er i barnas hverdag.

Foreløpige funn fra den formative forskningen

BOOST-prosjektet utførte en formativ studie i Norge, Polen og Spania i løpet av 2018. Den bestod av en litteraturgjennomgang, en gjennomgang av nasjonalt, regionalt og lokalt rammeverk, samt en rekke fokusgruppeintervjuer og dybdeintervjuer blant skoleansatte, barn og foreldre. Det overordnede målet i den formative undersøkelsen var at den skulle bidra med forskningsbasert kunnskap, som kunne brukes i utviklingen av BOOST-tilnærmingen.

Litteraturgjennomgangen bekreftet at effektive SEL-strategier overfor barn fører til økt trivsel (på kort og lang sikt), bedre faglige prestasjoner (på kort og lang sikt) og at de lykkes bedre på arbeidsmarkedet (på lang sikt). Den bekreftet også tidligere kunnskap om at SEL-aktiviteter vanligvis gjennomføres av utenforstående eksperter og ikke innlemmes tilstrekkelig i den vanlige undervisningen.

Videre bekreftet litteraturgjennomgangen at SEL-programmer ikke fungerer hvis omfanget og varigheten er utilstrekkelig, hvis det bare fokuseres på klasserommet, og hvis de ansatte får for lite opplæring, veiledning og oppfølging.

Til slutt viste andre funn i den formative studien at det er manglende sammenheng mellom rammeverket på nasjonalt-, regionalt-, lokalt og skolenivå og at dette påvirker hvordan arbeidet med SEL prioriteres på skolenivå.

Selv om skolesystemet i Spania, Polen og Norge er ulikt når det gjelder hvilket styringsnivå som har ansvar for hva er det likevel felles for alle landene at det mangler sammenheng i måten SEL-rammeverket er formulert og iverksatt på de ulike styringsnivåene.

Anerkjennelse av SEL i rammeverket

Funn fra gjennomgangen av rammeverket i de tre landene viser at de nasjonale lovene anerkjenner viktigheten av barns sosiale og emosjonelle utvikling og kompetanse, samt et godt psykososialt miljø på skolen. Rammeverket tar også utgangspunkt i at skolene på egen hånd vil arbeide med utviklingen av sosial og emosjonell kompetanse hos barn, samt integrere dette arbeidet i den daglige undervisningen og læringen. I tillegg understreker rammeverket i alle de tre landene viktigheten av at lærerne utvikler kompetanse i å fremme disse ferdighetene hos barn, samt å skape et godt skolemiljø.

Den formative studien viser også at skolene er opptatt av at det finnes nasjonalt og regionalt SEL-rammeverk som sikrer at det arbeides aktivt med sosial og emosjonell læring lokalt og i skolen.

Mangel på tydelige mål i SEL-rammeverket

I hvor stor grad det nasjonale rammeverket blir fulgt opp, samt hvor effektivt grunnskolen i de tre landene arbeider med barnas sosiale og emosjonelle utvikling, er avhengig av hvor mye vekt rammeverket legger på dette på nasjonalt-, regionalt- og lokalt skolenivå. Det nasjonale rammeverket mangler tydelige mål og forpliktende planer for hvordan skoleeiere, skoleledelse og skoleansatte bør arbeide med SEL. Dette fører til at skoleeierne ikke utvikler en praksis som i tilstrekkelig grad inneholder forpliktelser og forventninger til skolene. Videre er det mangel på kvalitetsindikatorer for arbeid med SEL i skolen. Denne mangelen ser også ut til å påvirke hvor systematisk skolene arbeider med SEL i det daglige.

Norge har de siste tre årene arbeidet aktivt med å utvikle en ny læreplan som vektlegger SEL enda tydeligere enn før. Norske skoler Innførte den nye læreplanen høsten 2020. Det betyr at det foreløpig ikke foreligger noen resultater fra innføringsprosessen i skolen og potensielle gevinster fra den nye læreplanen.

Avslutningsvis fremkom det av intervjuene med rektorer og lærere at SEL må innlemmes bedre i lærerutdanningen. Dette punktet behandles ikke uttømmende i denne gjennomgangen siden det ligger utenfor BOOST-prosjektets hovedområde.

Vektlegging av faglige prestasjoner

Et dilemma som skoler i alle landene opplever når de arbeider med SEL, er at skolene først og fremst måles på faglige prestasjoner. Nasjonale lover og nasjonale læreplaner fremhever arbeid med SEL, men i praksis fokuseres det på læring av akademiske fag med særlig kognitivt fokus. Det ser ut til at forpliktelsene og forventningene til at skolene skal arbeide systematisk med faglig kompetanse, er viktigere enn forventningene og forpliktelsene til systematisk arbeid med SEL. Arbeid med SEL må anerkjennes som en grunnleggende komponent for å oppnå faglige prestasjoner

Anerkjennelse av SEL på lokalt nivå

Den kvalitative studien viste også at skoleledelse, lærere, foreldre og elever faktisk anerkjenner at sosial og emosjonell utvikling er svært viktig og bør inngå i skolens arbeid. Dette viser at skolene må vektlegge utvikling av SEL-ferdigheter hos barna sterkere. Videre trenger skoleansatte kompetanse om SEL for å kunne lære elevene SEL-ferdigheter. Men selv om lærerne arbeider med SEL i det daglige, har de fått lite veiledning i hvordan dette kan gjøres på en strukturert og systematisk måte.

I korte trekk støtter rammeverket innenfor utdanning i alle de tre landene utviklingen av elevenes sosiale og emosjonelle kompetanse, samt at SEL-arbeidet skal være en integrert del i skolen. Likevel er utviklingen av SEL-kompetansen overlatt til lokale myndigheter, skoleledere og noen ganger til de enkelte lærerne.

Anbefalinger

Anbefalingene under gjelder for alle tre prosjektland: Norge, Spania og Polen. Videre er noen av anbefalingene knyttet opp til en norsk kontekst og utdypet.

Med utgangspunkt i de foreløpige funnene i den formative studien kan følgende 13 anbefalinger følges for å bidra til et systematisk arbeid med SEL på nasjonalt-, regionalt-, lokalt- og skolenivå. Dette gjelder både utvikling av SEL-rammeverk og SEL-praksis.

Anbefaling 1: SEL-rammeverket må utarbeides på en systematisk måte på alle nivåer.

I første rekke må det legges mer innsats i det systematiske arbeidet med SEL på europeisk, nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Dette sikrer en sammenheng mellom SEL-rammeverket på de ulike styringsnivåene og gjør skolene i stand til å skape bærekraftige SEL-programmer av høy kvalitet. Politisk bevissthet og forventninger til hvordan skoler kan og bør arbeide med SEL på en systematisk måte, bør stå høyt oppe på den politiske agendaen hvis landene vil utvikle en «economy of wellbeing».

Nasjonalt nivå

Anbefaling 2: Det er behov for forpliktende planer og definerte mål, med målbare indikatorer i den nasjonale skolepolitikken.

Til tross for endringer i læreplanverket i Norge, er det generelt behov for forpliktende planer og definerte mål, med målbare indikatorer i den nasjonale politikken i alle tre landene.

På nasjonalt nivå bør rammeverket omfatte et sett med planer og mål slik at skoleeiere og skoleansatte føler seg forpliktet til å arbeide aktivt med SEL. En forpliktende plan med målbare indikatorer vil gjøre det enklere å følge med på utviklingen av arbeidet med SEL i skolen, selv om implementeringen og gjennomføringen av dette arbeidet vil kunne variere fra skole til skole.

I Norge

I Norge har barn og unge rett på et trygt og godt psykososialt læringsmiljø gjennom § 9A i opplæringsloven, men det er opp til skoleeier og skole hvordan man jobber med dette. Videre er sosial og emosjonell læring vektlagt i lovverk og læreplanverk. I 2020 startet implementeringen av ny overordnet del i læreplanverket. Den overordnede delen sier noe om verdier og prinsipper for grunnopplæringen. Det er verdt å merke seg at den nye overordnede delen vektlegger sosial læring og utvikling, samt livsmestring som tverrfaglig tema.

I Norge har vi elevundersøkelsen som er en årlig undersøkelse der elever får si sin mening om læring og trivsel i skolen. Undersøkelsen handler om: trivsel, motivasjon, arbeidsforhold og læring, hjem-skole-samarbeid, støtte fra lærer, vurdering for læring, medvirkning, regler på skolen, trygt miljø og rådgiving.

Svarene i elevundersøkelsen er et viktig verktøy for stat, fylkeskommune, kommune og skole for å kunne arbeide systematisk med sosial og emosjonell læring. Dette gir en mulighet til å få oversikt over nåsituasjon, samt mulighet til å sette i gang korte- og langsiktige tiltak innenfor riktige områder. I tillegg gir det mulighet til å følge endring over tid.

Anbefaling 3: SEL-ferdigheter bør vektlegges i lærerutdanningen og prioriteres på lik linje med andre kjerneferdigheter i utdanningsforløpet.

SEL-ferdigheter bør også vektlegges i lærerutdanningen på lik linje med andre kjerneferdigheter som språk, matematikk, naturvitenskap og fremmedspråk. Disse ferdighetene bør videreutvikles i løpet av lærernes yrkesliv, samt også hos andre ansatte i skolen som et ledd i de ansattes livslange læring.

Gode relasjoner til barna er avgjørende i arbeidet med andre ferdigheter og fag i skolen. Arbeidet med SEL bidrar til at det skapes gode relasjoner, noe som videre forbedrer barnas skoleprestasjoner. Nyutdannede lærere opplever at mangelen på SEL-ferdigheter er et problem når de begynner å arbeide i skolen. De sier at de mangler kunnskap og verktøy når de skal håndtere situasjoner de møter i skolehverdagen. Mangel på disse ferdighetene kan forklare hvorfor enkelte lærere slutter tidlig i læreryrket.

I Norge

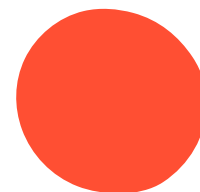
I Norge bør man ha større andel pedagogikk og praktisk læringsmiljøarbeid i lærerutdanningene. Videre bør det være mer praksis hvor man arbeider systematisk og strukturert med SEL tilknyttet de ulike fagene. Vi trenger å forebygge praksissjokk for å hindre at lærere avslutter karrieren tidlig fordi de ikke er forberedt på at jobben omfatter langt mer enn kun undervisning i fag. Mange lærere og andre ansatte i skolen føler at de ikke har god nok opplæring i SEL og at de trenger å videreutvikle kompetansen på SEL. Det blir viktig å etablere flere muligheter for etter- og videreutdanning på lik linje med fagspesifikk kompetanse.

Anbefaling 4: Europeiske land bør hente inspirasjon fra EUs åtte kjerneferdigheter for livslang læring.

Europeiske land bør hente inspirasjon fra EUs åtte nye kjerneferdigheter for livslang læring. Der legges det like mye vekt på utvikling av personlig og sosial læring som på andre ferdigheter som språk, naturvitenskap, medborgerskap, entreprenørskap og digitale ferdigheter. Dette signaliserer at disse ferdighetene er viktige både for barn og voksne, og at de er nødvendige når man vil få en økonomi som er basert på andre indikatorer enn BNP.

I Norge

I Norge er de fem grunnleggende ferdighetene i læreplanverket å kunne lese, å kunne skrive, å kunne regne, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter. Sosial og emosjonell læring er ikke anerkjent som grunnleggende ferdighet.

Regionalt nivå og skoleeiernivå

Anbefaling 5: Skoleeiere må sørge for kontinuitet og samsvar mellom sitt eget SEL-rammeverk og SEL-rammeverket i skolen.

Skoleeiere må arbeide med SEL på en mer systematisk måte. Skoleeiere må ta ansvar for at det går en rød tråd fra rammeverket de vedtar, til det skoleledelsen og de skoleansatte gjør lokalt. Da unngår man at SEL-arbeidet blir en individuell avgjørelse som er overlatt til den enkelte ansatte i skolen.

I Norge

Sosial læring er en viktig del av nytt læreplanverk i Fagfornyelsen og kan best ivaretas ved at det er helhet og langsiktighet i arbeidet. Skolene skal ha nødvendig handlingsrom for å tilpasse dette arbeidet til lokale forhold. Samtidig krever også arbeidet spisskompetanse blant skoleledelse og lærere som kun kan bygges systematisk over tid. Dette krever også stort eierskap, koordinering og organisering hos skoleeier.

Et slikt arbeid må også gjenspeiles i kompetansearbeid og tilbud for etter- og videreutdanning blant lærere, samt organisering av veiledningsapparat i PPT og andre ressurser.

Anbefaling 6: Rammeverk på skoleeiernivå må også utvikles med tydelige planer og målbare indikatorer.

Rammeverket fra skoleeiernivå må omfatte forpliktende planer og målbare indikatorer som de enkelte skolene må jobbe med å følge opp. Dette vil være må å sikre at skolene arbeider systematisk med SEL.

I Norge

Det er tydelige lovkrav rundt det systematiske forebyggende arbeidet i skolene i kapittel § 9-a i opplæringsloven. Elevenes læringsmiljø påvirkes av sosiale relasjoner og samhandling. Derfor må også forebyggende arbeid med læringsmiljø omfatte elevenes sosiale læring.

Skoleeier er forpliktet til å understøtte og sikre et slikt systematisk arbeid med trygt og godt læringsmiljø. Spesielt viktig gjennom gode systemer for jevnlig kartlegginger, deriblant elevundersøkelsen.

Anbefaling 7: Skoleeiere må gi handlingsrom til skolene i å utvikle en praksis i SEL-arbeidet som er i tråd med skoleeiers rammeverk.

Skoleeierne må gi skolene handlingsrom til å utvikle en praksis som oppmuntrer til kvalitet og handling i SEL-arbeidet, og som er i tråd med skoleeierens rammeverk.

Anbefaling 8: Skoleeiere må innføre ubyråkratiske systemer for rapportering i henhold til definerte mål.

Skoleeierne må ha systemer for rapportering av klart definerte mål. Rapporteringen må være enkel å følge opp, og ikke være byråkratisk eller arbeidskrevende for skoler som allerede er pålagt mange administrative oppgaver.

Anbefaling 9: Skoleeiere må sørge for at det er tilgjengelige ressurser for arbeid med SEL på skolenivå.

Til slutt må skoleeierne gjøre ressurser tilgjengelige som skolene kan bruke til oppfølging av denne typen arbeid i skolene.

I Norge

Det er flere forutsetninger for et vellykket arbeid med elevenes sosiale læring for å skape livsmestring og trivsel. Alle ansatte ved skolen er forpliktet til å bidra til at alle elever har et trygt og godt læringsmiljø. Tilstrekkelig med tid, kompetanse og ressurser er sentralt i dette arbeidet. Det er tidkrevende å utvikle en helhetlig tilnærming til elevenes sosiale læring som gjennomføres av alle ansatte ved skolen.

Det kreves også god lederkompetanse for å ha gode og involverende prosesser i personalet. Dette må sikres av skoleeier.

Skolenivå

Anbefaling 10: SEL må inngå i alle skolens strategier og praksis.

På skolenivå bør SEL inngå i skolens strategier og praksis. Skoleledere bør ta lederskap for at skolens ansatte kan fremme SEL og arbeide effektivt med SEL i skolen. På den ene siden må det være klare forventninger til de skoleansatte når det gjelder arbeid med SEL og kompetansebygging. På den andre siden trenger de skoleansatte kunnskap og støtte for å arbeide med SEL.

Lærere må få kunnskap om og anerkjenne at alle daglige undervisningssituasjoner gir dem muligheter for utvikling av SEL-kompetanse. Derfor er arbeid med SEL en del av den faglige undervisningen og ikke atskilt fra den. Utvikling av SEL-ferdigheter kan skje i alle møter mellom mennesker i alle ulike situasjoner.

I Norge

Sosial og fagspesifikk læring er gjensidig avhengig av hverandre. Arbeid med sosial læring kan derfor ikke være isolert og gjelde noen få. Fagfornyelsen løfter frem «livsmestring og folkehelse» som et tverrgående tema og «sosial læring» er eget område i overordnet del. Derfor må sosial læring løftes fram som en del av selve oppdraget til skolene og vurderes på lik linje med andre grunnleggende ferdigheter.

Anbefaling 11: Skolestrategiene må omfatte tid til kompetansebygging hos skolens ansatte.

På skolenivå må strategiene også sikre at lærerne har tid til kompetansebygging og praksis innen SEL

I Norge

For å utvikle en helhetlig tilnærming til arbeidet med elevenes sosiale læring, må det etableres system og tilstrekkelig tid for refleksjon sammen med andre. Kun gjennom systematisk utprøving av strategier og verdier kan man oppnå en felles praksis. SEL-strategier er mer effektive dersom de blir gjennomførte av hele personalet over tid.

Anbefaling 12: Skolestrategiene må legge vekt på SEL- arbeid for å forebygge og fremme sosial læring.

I tillegg bør skolestrategiene arbeide med SEL på en forebyggende og fremmende måte. I mange av dagens strategier tas det først tak i SEL-arbeidet når det har oppstått et problem.

Anbefaling 13: Skolestrategiene bør ta utgangspunkt i tidligere strategier som har vist seg å fungere.

Til slutt bør strategiene skolene bruker i SEL arbeidet ta hensyn til tidligere forskning og kunnskap om hva som fungerer:

- En helhetlig tilnærming i skolen er viktig for at det skal bygges opp en SEL-tankegang og -kultur i skolen. Det er også viktig at arbeid med SEL ikke overlates til noen få enkeltpersoner på en skole. De skoleansatte trenger tid og arenaer der de kan møtes og diskutere og lære om SEL. Dessuten må det skapes et kollektivt ansvar for å oppnå en positiv utvikling for alle elever. Det er også viktig at det bygges SEL-ekspertise i skolene, slik at de ikke blir avhengige av ekspertise utenfra.
- Forskningen viser at skoleansatte ikke ønsker å overbelastes med tidkrevende programmer. De vil ha konkrete verktøy for SEL-arbeidet.
- Strategiene bør koordineres med alle samarbeidspartnere som er involvert i barnets oppvekst.

Konklusjon

BOOST-prosjektet utvikler en tilnærming hvor målet er å videreutvikle og bygge SEL kompetanse blant de skoleansatte gjennom kompetanseheving og organisasjonsutvikling. Det er utviklet en tjenestemodell som kan brukes til implementering av SEL på skolenivå i tråd med den enkelte skoles behov og ressurser.

Tilnærmingen utvikles slik at den skal være fleksibel og kunne brukes forebyggende, samtidig som den tar hensyn til kompetansebygging og tidligere forskning. Vi håper at innføringen av denne tilnærmingen på testkolene våre vil gi resultater som bekrefter at BOOST-tilnærmingen fungerer godt i SEL-arbeid i skolen.

Videre er det ikke tilstrekkelig med en SEL tilnærming skolene kan bruke, hvis de politiske forutsetningene mangler. Derfor håper vi at anbefalingene ovenfor retter søkelyset mot at det på alle nivåer må gjennomføres en politikk som tar sikte på arbeid med SEL på skolenivå.

Du kan lese mer om BOOST- prosjektet på:
www.boostproject.eu

Ansvarserklæring:

Meningene som uttrykkes i dette dokumentet, er forfatterens/forfatternes egne.
Europakommisjonen er ikke ansvarlig for hvordan opplysningene
i dette dokumentet brukes.

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 755175.